

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Hanny Niemierowicz zatytułowanej: „Społeczny design. Seria terapeutycznych książek kucharskich dla dzieci” sporządzona w związku ze wszczęciem przez Radę Wydziału Grafiki i Malarstwa Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi postępowania o nadanie stopnia doktora w dziedzinie sztuk plastycznych, w dyscyplinie artystycznej sztuki piękne.

Cytując za doktorantką: „żyjemy w czasach postępujących przemian, w których projektanci często nie nadążają za ewoluującymi potrzebami społeczeństwa.” Rodzi się tu przestrzeń dla kulturotwórczej roli design’u zaangażowanego społecznie, którego procesy kształtują rozwiązania mające na celu służyć odbiorcy.

Tematyka niniejszej dysertacji ulokowana jest w obszarze design’u społecznego, którego podstawową cechą jest myślenie skoncentrowane na użytkowniku (*“human-centred design”*) i problemach społecznych. Specyfikę tego typu projektowania odzwierciedlają najpełniej projekty społeczne z zakresu form przemysłowych, architektury, wzornictwa itp. sztuk stosowanych, jak również grafiki użytkowej – ze szczególnym uwzględnieniem projektowania komunikacji wizualnej.

Doktorantka zauważa w niniejszej dysertacji, że społeczny wymiar grafiki projektowej można podzielić na kilka kategorii. Są to m.in. różnego rodzaju kampanie i plakaty społeczne, druki edukacyjne, pomoce dydaktyczne, wszelkiego rodzaju instrukcje, projekty kreowane dla potrzeb sfery medycznej, systemy znakowania przestrzeni publicznej, etc.

W części teoretycznej przedłożonej rozprawy doktorantka przedstawia rozwój projektowania zaangażowanego społecznie. Poczynając od lat 20-tych XX w. na współczesności kończąc, zaprezentowane zostały zmiany zachodzące nie tylko w samym projektowaniu ale też ewolucja roli i świadomości projektanta.

Praca podzielona została na trzy części. Pierwsza z nich dedykowana jest historycznemu ujęciu tematu i analizie projektów pionierskich w zakresie projektowania społecznego. W tym rozdziale przeanalizowane zostały zarówno projekty z zakresu form przemysłowych jak i projektowania graficznego.

W drugim rozdziale autorka przestudiowała nurty jakie dostrzega podczas poszukiwań związanych z projektowaniem społecznym w XXI wieku. Przepadała m.in. zmiany jakie zachodzą w roli projektanta i jego relacji z konsumentem. Przeanalizowała tendencje i kierunki w przedmiotowym obszarze projektowania społecznego; jak również zmiany, jakim podlegała funkcja odbiorcy, niegdyś pasywnego adresata, dzisiaj aktywnego i świadomego użytkownika.

Doktorantka przywołuje w części teoretycznej m.in. autorytet Adriana Frutigera, Kena Garlanda, Henryka Becka, Victora Papanka, Stefana i Franciszki Themerson czy ponadczasowy priorytet projektowy *“form follows function”* Louisa Sullivana.

Rozdział trzeci poświęcony został opisowi części praktycznej przedłożonej pracy doktorskiej, w którym autorka przedstawia główne założenia, przyjęte priorytety projektowe i cele pracy.

Najważniejszym z nich była dla Doktorantki implementacja cech „idealnego” designu społecznego w części praktycznej niniejszej pracy doktorskiej. Autorka wyeksplikowała cechy, którymi charakteryzuje się projektowanie

zangażowane społecznie. Do znamiennych i najważniejszych cech społecznego designu doktorantka zalicza m.in. skupienie na użytkowniku, brak stygmatyzacji i egalitaryzm / łatwą dostępność.

Materiały do działań terapeutycznych zaczerpnięte zostały ze specjalistycznych źródeł opracowanych przez fachowców m.in. z zakresu logopedii, pedagogiki i terapii. Autorka przyznaje, że „poszukiwania odpowiedniej formy polegały przede wszystkim na zebraniu materiałów edukacyjnych, pedagogicznych i terapeutycznych”. Wyniki wnikliwych obserwacji pozwoliły doktorantce sprecyzować grupę docelową swojej pracy, którą określiła jako dzieci w wieku przedszkolnym (5–6 lat), z problemami logopedycznymi, zaburzeniami koncentracji uwagi i integracji sensorycznej.

W ramach pracy praktycznej powstał interdyscyplinarny projekt łączący doświadczenia projektowe Pani Hanny Niemierowicz z podstawową wiedzą pedagogiczną niezbędną do doboru i interpretacji ćwiczeń umieszczonych w książkach.

Inspiracją dla formy graficznej jaka przyjęta została w przedmiotowym opracowaniu były m.in. instrukcje klocków *Legó*, jak również instrukcje gotowania dla autystycznych dzieci i dorosłych.

Jednym z podstawowych celów pracy doktorskiej Pani Hanny Niemierowicz było wspieranie samodzielności u dzieci. Autorce zależało na zaprojektowaniu nie tyle produktu co pomocy dydaktyczno-logopedycznej poświęconej problematyce rozwojowej u dzieci przedszkolnych.

Priorytetem było stworzenie optymalnych warunków będących wsparciem w prowadzeniu terapii i rehabilitacji oraz pomocą w rozwoju i kształtowaniu cech niezbędnych do funkcjonowania dziecka w rodzinie, szkole i środowisku rówieśniczym.

Część projektowa składa się z serii trzech terapeutycznych książek kucharskich dla dzieci w wieku przedszkolnym, które mają pełnić funkcję wsparcia w terapii jak również mogą służyć „stymulacji i profilaktyce w rozwoju czynności psychoruchowych i narządów artykulacyjnych dzieci z ograniczeniami”.

Na serię wydawniczą składają się trzy tytuły: „*Kąski*”, „*Gryzki*” i „*Frykasy*” pod wspólnym tytułem serii „*OMOM*”, zwieńczonych dodatkowo claimem: „*terapeutyczna książka dla dzieci*”.

Książki zaprojektowane zostały przy użyciu programów Adobe Illustrator i Adobe InDesign. Posiadają formę kawadratów o boku 20x20 cm i zrealizowane zostały w technice druku cyfrowego na papierze *Amber Preprint* firmy *Arctic paper* o gramaturze 120g. Każda z trzech książek, liczy łącznie z okładkami 20 stron i została zbindowana przy użyciu grubej czarnej sprężyny, co wydaje się bardzo praktyczne podczas przygotowywania posiłków. Kolorystyka publikacji została zredukowana do czterech kolorów: żółtego, różowego, czerwonego i zielonego. W założeniu autorki minuskułowe litery typografii tytułu serii „*OMOM*”, poprzez swój zaoblony kształt, mogą przywoływać na myśl pełne brzuchy najedzonych dzieci, co doskonale wpisuje się w charakter publikacji. Na każdej z książek tytuł występuje w nieco odmiennej formie. Autorka pokusiła się każdorazowo o zabawną ingerencję w jego pierwszą literę – nawiązując do produktów spożywczych (pomarańczy, pączka i nadgryzionego ciastka). Dzięki temu zabiegowi statyczna forma typografii tytułu została nieco zaburzona i zdynamizowana. Ilustracje na okładkach przedstawiają twarze dzieci skonstruowane z prostych, płaskich figur geometrycznych. Są one wektorowe i zostały wypełnione aplami koloru. Składniki dań są konturowe a przepisy zaprezentowane zostały w konwencji instrukcji. Doktorantka postawiła na znaki niealfabetyczne, ikony, obrazki, formy geometryczne, linie, strzałki i okręgi.

Rysunki składników są realistyczne, konturowe i wywodzą się z przedmiotów figuratywnych, przez co nie pozostawiają wątpliwości co do ich znaczenia. Zostały jednak uproszczone i pozbawione zbędnych szczegółów. Stopień ikonizacji rysunków jest wysoki a ich desygnat zbliżony jest do rzeczywistych obiektów.

Autorskie ilustracje zawarte w książkach, dzięki swojej uproszczonej formie nie budzą wątpliwości; są przyjazne a kolorystyka opracowania wywołuje pozytywne skojarzenia. Rysunki i piktogramy zawarte w książkach są syntetyczne w formie i czytelne; grid książek jest klarowny a typografia publikacji funkcjonalna.

Doktorantka zastosowała w projekcie kilka krojów pism; m.in.: *DIN Pro, Campton, Aeroport, Anja Eliane*. Wszystkie użyte w omawianym projekcie kroje zaliczają się do klasy jednoelementowych antykw bezszeryfowych. Groteski te charakteryzują się dobrą czytelnością i funkcjonalnością. Linearne pismo nie jest jednak zbyt często stosowane w projektach publikacji dla dzieci dostępnych na polskim rynku wydawniczym. Te zaś bardzo często powstają bez gridu a ich typografia pozostawia wiele do życzenia.

W ramach obranego przez Panią Hannę Niemierowicz języka wypowiedzi plastycznej spotykają się syntetyczne wektorowe ilustracje, które bazują na prostych figurach geometrycznych z ekspresyjnym charakterem gestu ręki. Spotkanie to wprowadza do opracowania duży contrast i dynamikę, co ożywia kompozycję projektu. Ekspresyjne, odręczne „gryzmoły” nawiązują do charakteru spontanicznych, dziecięcych rysunków. Lapidarność stosowanych form służy klarownemu przekazowi. Instrukcje są zrozumiałe i czytelne, pozostając przy tym przyjazne w odbiorze. Opracowanie jest klarowne i funkcjonalne. Spełnia przyjęte przez doktorantkę założenia i określone cele.

Mamy do czynienia z profesjonalnym projektem serii książek dla dzieci, których forma graficzna znacznie różni się od typowych pomocy dydaktycznych kierowanych do dzieci w tym wieku.

W zaprojektowanej serii publikacji dominuje bowiem niezwykle prosty, syntetyczny język wypowiedzi graficznej. Autorka zdaje się przez to traktować odbiorców swoich książek nieco bardziej poważnie, niż ma to miejsce w przypadku większości publikacji o zbliżonej tematyce dostępnych na rynku wydawniczym. Hanna Niemierowicz traktuje dzieci jak dojrzałego użytkownika. Rezygnuje z niestety często infantylnych środków wyrazu i przesłodzonych ilustracji, po które na ogół sięgają ilustratorzy książek dla dzieci.

Nie tylko w tym kontekście praca doktorska Pani Niemierowicz jest innowacyjna i wyróżnia się na tle innych publikacji o charakterze terapeutycznym, które dedykowane są najmłodszym odbiorcom.

Uniwersalny layout książek spełnia założenie designu społecznego – nie stygmatyzuje odbiorcy i aktywizuje członków rodziny. Ćwiczenia zawarte w książkach uwzględniają niektóre z zasad pedagogicznych, niezbędnych do osiągnięcia założonych celów terapeutycznych. Posiadają one charakter ogólnopedagogiczny jak również wartość edukacyjną. Publikacja ma charakter otwarty i inkluzywny a zaprojektowane pomoce edukacyjne są estetyczne i funkcjonalne. Wydają się być ergonomiczne i przyjazne konsumentom, którym są dedykowane czyli małym odbiorcom i ich opiekunom.

Poszczególne tytuły tworzą spójną serię wydawniczą, która spełnia wymogi warunkujące wprowadzenie jej na rynek w większym nakładzie.

Doktorantka konsultowała prace projektowe z grupą docelową, prezentując dzieciom proponowane układy, ilustracje i obserwując reakcje małych odbiorców. Książki zostały także przetestowane przez dzieci, które przygotowywały wybrane przez siebie dania. W wyniku przeprowadzonych testów, odbiór publikacji wśród określonej przez doktorantkę grupy docelowej okazał się niezwykle pozytywny.

Hanna Niemierowicz przedstawiła zależności między przygotowywaniem posiłków a terapią logopedyczną, sensoryczną i psychoruchową. Wykazała jaki wpływ na rozwój małego człowieka ma odpowiednia stymulacja i terapia polegająca na prostych czynnościach, jakimi są przygotowywanie codziennych posiłków i ich konsumpcja.

Do rozprawy dołączone zostały dwa aneksy znakomicie opracowane pod względem info-graficznym. Pierwszy z nich to dwa arkusze podsumowujące gotowość szkolną dzieci w wieku 5-ciu i 6-ciu lat, które ukazują kondycję dzieci pod kątem rozwoju społeczno-emocjonalnego, ruchowego oraz poznawczego. Drugi aneks prezentuje dokumentację fotograficzną dzieci przygotowujących dania z zaprojektowanych w ramach niniejszej pracy doktorskiej serii książek.

Bogaty, specjalistyczny materiał bibliograficzny został dobrany i wykorzystany w pracy w sposób niezwykle trafny, co świadczy m.in. o umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych przed doktorantką.

W moim odczuciu rozprawa doktorska Pani Hanny Niemierowicz pt. „*Społeczny design. Seria terapeutycznych książek kucharskich dla dzieci*” ma charakter nowatorski, jest odkrywczą i społecznie potrzebna. Autorka skoncentrowała swoją uwagę na młodym człowieku z ograniczeniami. W sposób rzetelny i profesjonalny przeprowadziła badania, z których wyciągnęła konstruktywne wnioski, niezbędne do dalszych prac projektowych. W efekcie wykreowała projekt, który ma szansę przyczynić się do podnoszenia jakości funkcjonowania małych odbiorców, nie stygmatyzując przy tym ich ograniczeń. Taka postawa Autorki zasługuje na najwyższe uznanie. Praca doktorska Pani Niemierowicz niesie bowiem potężną wartość społeczną i nacechowana jest empatycznością. Projekt serii terapeutycznych książek dla dzieci pt. „*OMOM*” swoją treścią i formą wypełnia definicję design'u społecznego. Integruje i aktywizuje członków rodziny.

Zakładana przez doktorantkę implementacja cech designu społecznego badanego w części teoretycznej dała się z sukcesem przełożyć na część projektową. Zarówno etap researchu, badań naukowych, konsultacji społecznych, jak i proces projektowy, etap testowania i realizacja projektu – stanowią kompletną, dojrzałą i niezwykle wartościową całość.

Pani Hanna Niemierowicz swoim designem zaangażowanym społecznie wspiera dzieci z ograniczeniami. Zdaje się „kochać je” i z całą pewnością jest to miłość odwzajemniona.

Proponuje interdyscyplinarny projekt, który może służyć jako wsparcie w terapii najmłodszych użytkowników. Mam nadzieję, że uda się zainteresować nim wydawców i zrealizować projekt, który powstał w służbie społecznej dzieciom. Jestem przekonany, że większość rodziców z zainteresowaniem i zachwytem wyczekiwałaby kolejnych tytułów w ramach serii terapeutycznych książek kucharskich dla dzieci pt. „*OMOM*”.

KONKLUZJA

Biorąc pod uwagę zawartość merytoryczną, naukowo-badawczą i przede wszystkim projektową przedstawionej rozprawy doktorskiej Pani mgr. Hanny Niemierowicz, jak również jej profesjonalny poziom i wartość społeczną, stwierdzam, że przygotowana przez doktorantkę praca doktorska stanowi oryginalne, innowacyjne rozwiązanie, wnosząc niewątpliwie istotny wkład w rozwój reprezentowanej przez nią dyscypliny artystycznej. Niniejsza praca doktorska spełnia wymogi ustawowe określone w *Art. 13 ust. 1 Ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz. U. Nr 65 poz. 595 z późniejszymi zmianami)*.

W związku z powyższym z przekonaniem popieram wnioski Rady Wydziału Grafiki i Malarstwa Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi o przyznanie mgr Hannie Niemierowicz stopnia doktora sztuki w dziedzinie sztuk plastycznych, w dyscyplinie artystycznej sztuki pięknej.

dr hab. Michał Kacperczyk prof. nadzw.